

Ἀναλόγιον
ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΟΥΣΙΚΗ
Θεωρητικές Σημειώσεις

Δύο Δυτικόφερτα σημάδια: τὸ υφέν καὶ ἡ κορώνα

τοῦ Παναγιώτη Δ. Παπαδημητρίου

Εἶπε ὁ Κ. Α. Ψάχος, "Καινοτομίαν οὐδεμίαν εἰσάγομεν (**sic**), πλὴν μόνον δύο σημείων, ἤτοι τῆς κορώνης (☩ ἢ ☪) καὶ τῆς ἐνωτικῆς γραμμῆς, τῆς καλουμένης υφέν (☪ ἢ ☩), ὡς ἀπαραιτήτων (**sic**), τοῦ μὲν πρῶτου, διὰ τὴν κατὰ βούλησιν διάρκειαν τοῦ χρόνου τοῦ χαρακτηῖρος ἐφ' οὗ τίθεται, τοῦ δὲ ἄλλου, διὰ τὴν ἄνευ διακοπῆς τῆς φωνῆς ἐπέκτασιν τοῦ αὐτοῦ φωνήεντος εἰς τὸν χρόνον τοῦ παρακάτω χαρακτηῖρος μεθ' οὗ συνδέεται ὁ προηγούμενος", [ΨΑΧ, σ. ιδ'].

"ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Μουσικῇ τοιαῦται τοναὶ δὲν ὑπάρχουσιν, ἀπαντῶσιν ὅμως ἐν τῇ Εὐρωπαϊκῇ Μουσικῇ, καθόσον ἐν αὐτῇ ὑπάρχει σημεῖον χρονοτριβῆς (☩ ἢ ☪) τὸ ὁποῖον τιθέμενον ἐπὶ τινος χαρακτηῖρος δηλοῖ ὅτι ὁ ἄδων [Α: καὶ ὄχι ὁ ψάλλον] ὀρίζει κατ' ἀρέσκειαν τὴν διάρκειαν τοῦ ἐφ' οὗ τίθεται φθόγγου... Ἡ διάρκεια τοῦ φθόγγου ἢ τῆς παύσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαθέσεως τοῦ ἄδοντος (!) καὶ τοῦ χαρακτηῖρος τοῦ μουσικοῦ τεμαχίου", [ΚΥΡ, σ. 7].

Τὸ ἀδιαμφισβήτητο πάντως εἶναι ὅτι τὰ δύο αὐτὰ κατορθώματα τοῦ Ψάχου (καὶ ἰδίως ἡ κορώνα) εἰσήγαγον νεωτερισμοὺς ἀνεπίτρεπτους εἰς τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας μας, ὥστε νὰ παρακτρῆπονται μερικοὶ τῶν Ψαλτῶν εἰς μέλη ἐξωτερικά.

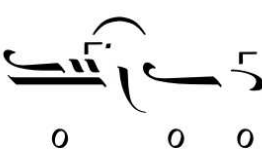

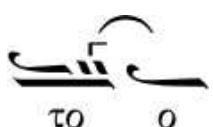
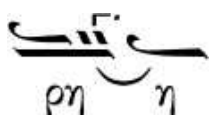
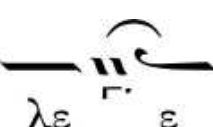

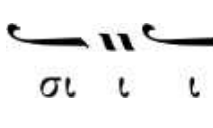
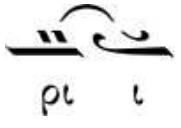
Ἄς δοῦμε ὅμως ἀναλυτικὰ αὐτὰ τὰ δύο κατορθώματα τοῦ Ψάχου στὴν Ἐκκλησιαστικὴ Μουσικὴ μας.

A. Τὸ υφέν

Λέει ὁ Ψάχος γιὰ νὰ στηρίξει τὴν καινοτομία του: ὅτι τὸ υφέν χρειάζεται "διὰ τὴν ἄνευ διακοπῆς τῆς φωνῆς ἐπέκτασιν τοῦ αὐτοῦ φωνήεντος εἰς τὸν χρόνον τοῦ παρακάτω χαρακτηῖρος μεθ' οὗ συνδέεται ὁ προηγούμενος".

Γιὰ νὰ δοῦμε ὅμως πῶς χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς νεώτερους τὸ υφέν, καὶ πῶς οἱ παλαιότεροι ἔγραφαν τὶς ἴδιες (ἢ παρόμοιες) γραμμὲς χωρὶς τὸ υφέν:

Παλαιοί	Σύγχρονοι

[ΧΟΥΡΜ (1825), σ. 8]	[ΚΑΡ, σ. 66]
[ΧΟΥΡΜ (1825), σ. 5]	[Χ'ΑΘ, σ. 232] [ΧΑΤΖ-Σ78, σ. 151] [ΠΕΤ-E, σ. 266] [ΙΩΑΝ, σ. 189]
[ΧΟΥΡΜ (1825), σ. 5]	[ΣΙΜ-Ψ, σ. 206]

Βλέπουμε λοιπόν, κατ' αρχήν ότι ή χρησιμοποίησις του υφέν είναι καινοτομία (ώς είπαμε εισαχθείσης παρὰ του Κ. Α. Ψάχου), καθότι τισ ίδιες γραμμές οί παλαιοί τισ έγγραφαν χωρίς τὸ υφέν, τὸ ὁποῖο (υφέν) ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἄχρηστο.

Εἶναι παρήγορο πάντως τὸ γεγονός ὅτι δέν χρησιμοποιεῖται τὸ υφέν ἀπὸ ὅλους.

Ἀφ' ἑτέρου νὰ σημειώσουμε πῶς ὅσοι χρησιμοποιοῦν τὸ υφέν ὡς ἀνωτέρω, διαπράττουν και ὀρθογραφικὸ λάθος, καθότι λέει ὁ Χρῦσανθος [ΧΡΥΣ1, σ. 61]:

«τὰ δὲ Κεντήματα θέλουσι νὰ συνέχηται ἡ φωνή, και νὰ μὴ χωρίζηται ὁ φθόγγος αὐτῶν οὔτε ἀπὸ του ἡγουμένου, οὔτε ἀπὸ του ἐπομένου» (στην κατάβαση ἀντίστοιχα εἶναι ἡ ὑπορροή, σ. 62).

Νὰ ποῦμε ἐπίσης και τοῦτο· ὅτι ὁ Ψάχος μᾶς ἔφερε τὸ υφέν «διὰ τὴν ἀνευ διακοπῆς τῆς φωνῆς ἐπέκτασιν του αὐτοῦ φωνήεντος...» (νομίζουμε ὅτι τὸ εἰσήγαγε ὁ Ψάχος προκειμένου νὰ διευκολυνθεῖ στὸ ...ἔργο του

τῆς εἰσαγωγῆς στὴν ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ τοῦ [ἐξωτερικοῦ ρυθμοῦ](#)). Παρὰ ταῦτα ὀρισμένοι τὸ χρησιμοποιοῦν ἐπίσης καὶ γιὰ νὰ ἐνώσουν διαφορετικὲς συλλαβές! Εἶμαι τῆς γνώμης, ὅτι μιὰ χαρὰ ἔγραψαν ὅλοι οἱ κλασσικοὶ μελοποιοὶ πρὸ τοῦ Ψάχου χωρὶς τὸ ὑφέν. Ἄς μὴν ἐπιβαρύνουμε καὶ ἄλλο τὴν παρασημαντικὴ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Μουσικῆς (γιὰ τὴν Ἐξωτερικὴ δὲν μὲ ἐνδιαφέρει, ἄς κάνουν ὅτι θέλουν).

B. Ἡ Κορώνα

Καὶ ἐρχόμαστε στὴν κορώνα. Ὅλοι οἱ κλασσικοὶ μελοποιοὶ πρὸ τοῦ Ψάχου μελοποιοῦσαν χωρὶς τὴν κορώνα, πρὸς τί λοιπὸν ἢ εἰσαγωγή τῆς κορώνας παρὰ τοῦ Ψάχου καὶ μάλιστα στὴν ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ; Καὶ πάλιν λέω, ὅτι γιὰ τὴν ἐξωτερικὴ ἄς κάνουν ὅτι θέλουν.

Λέει ὁ Ψάχος γιὰ τὴν εἰσαγωγή τῆς κορώνας, ὅτι εἰσάγεται «**διὰ τὴν κατὰ βούλησιν (sic) διάρκειαν τοῦ χρόνου τοῦ χαρακτηῆρος ἐφ' οὗ τίθεται**».

Καὶ ἐπεξηγεῖ ὁ Ἀγαθάγγελος Κυριαζίδης:

«ἐν τῇ Ἐκκλησιαστικῇ Μουσικῇ τοιαῦται τοναὶ δὲν ὑπάρχουσιν, ἀπαντῶσιν ὅμως ἐν τῇ **Εὐρωπαϊκῇ Μουσικῇ**, καθόσον ἐν αὐτῇ ὑπάρχει σημεῖον χρονοτριβῆς (☺ ἢ ☻) τὸ ὁποῖον τιθέμενον ἐπὶ τινος

χαρακτηῆρος δηλοῖ ὅτι **ὁ ἄδων** [A: πρόσεχε! ὄχι ὁ ψάλλον, ἀλλ' ὁ ἄδων...] ὀρίζει κατ' ἀρέσκειαν τὴν διάρκειαν τοῦ ἐφ' οὗ τίθεται φθόγγου... Ἡ διάρκεια τοῦ φθόγγου ἢ τῆς παύσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς διαθέσεως τοῦ ἄδοντος (!) καὶ τοῦ χαρακτηῆρος τοῦ μουσικοῦ τεμαχίου», [ΚΥΡ, σ. 7].

Καὶ ἀναλύει ἔτι περαιτέρω ὁ Ἀθ. Καραμάνης [ΚΑΡ2]:

ὅτι ἡ κορώνα «ἐπιτρέπει εἰς τὸν ψάλλοντα νὰ κρατήσῃ τὴν φωνὴν του τόσο, ὅσον **ἡ καλλιτεχνικὴ του πυξίς** τῷ ὑπαγορεύει».

Ἐμεῖς θεωροῦμε ἀπαράδεκτη τὴν χρῆση τῆς κορώνας στὴν ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ καθότι εἰσαγάγει -ἀνεπιτρέπτως- ἐξωτερικὸ μέλος στὴν Θεία Λατρεία. Ἄς μὴ δίνουμε κίβλας μόνοι μας τροφή στοὺς ...ἐκσυγχρονιστὲς κληρικοὺς πού θέλουν νὰ ἀποβάλλουν τὴν βυζαντινὴ μουσικὴ καὶ νὰ τὴν ἀντικαταστήσουν μὲ ἀρμόνια καὶ εὐρωπαϊζουσες γυναικεῖες χορωδίες...

* * *

Ἀναφορές

- [ΧΡΥΣ1] **Χρυσάνθου** Ἀρχιεπ. Διοραχίου τοῦ ἐκ Μαδύτων, Θεωρητικὸν Μέγα τῆς Μουσικῆς, Τεργέστη 1832 (ἀνατύπ. ἐκδ. Κουλτούρα) - ὁ Πελοπίδας πού ἀνέλαβε τὴν ἐκτύπωση τοῦ Μεγάλου Θεωρητικοῦ ἀναφέρει ὅτι τὸ ἔλαβε πρὸ δώδεκα ἐτῶν ὁ κ. Ἐμμανουήλ Στ. Γιαννόπουλος ἀναφέρει ὅτι τὸ θεωρητικὸν αὐτὸ φαίνεται νὰ ἦταν ἔτοιμο λίγο πρὶν τὸ 1816.
- [ΨΑΧ] **Κ. Α. Ψάχου**, Ἡ Λειτουργία, 1909.
- [ΚΥΡ] **Αγαθαγγέλου Κυριαζίδου**, Ὁ Ρυθμογράφος ἦτοι ὁ Χρόνος, τὸ Μέτρον καὶ ὁ Ρυθμὸς ἐν τῇ Καθόλου Μουσικῇ καὶ τῇ Ποιητικῇ μετὰ Παραρτήματος Ἀσματικοῦ, Κωνσταντινούπολις 1909.
- [ΧΟΥΡΜ] **Χουρμουζίου Χαρτοφύλακος**, Εἰρηολόγιον Πέτρου Πελοποννησίου καὶ Πέτρου

Πρωτοψάλτου του Βυζαντίου (1825), ανατύπ. Κουλτούρα.

5. [ΚΑΡ] **Αθανασίου Καραμάνη**, Νέα Μουσική Συλλογή, Τόμος Β' Θεία Λειτουργία, 1955, 1990.
6. [ΚΑΡ2] **Αθανασίου Καραμάνη**, Νέα Μουσική Συλλογή, Τόμος Α' Όρθρος, 2000.
7. [ΧΑΤΖ-Σ78] **Μανόλης Κ. Χατζηγιακουμής**, Σύμμεικτα Εκκλησιαστικής Μουσικής 7&8 Λειτουργικά, Αθήνα 2003.
8. [ΠΕΤ-Ε] **Αθανασίου Πέττα**, Ο Μέγας Πανηγυρικός Έσπερινός, Αθήναι 1994.
9. [ΣΙΜ-Ψ] **Ψαλτήριον Τερπνόν**, έκδ. Γεράς Μονής Σίμωνος Πέτρου, Άγιος Όρος 2001.
10. [Χ'ΑΘ] **Μιχ. Χατζηαθανασίου**, Μουσική Ζωοδόχος Πηγή, έκδ. Μιχ. Ι. Πολυχρονάκης, 1975.
11. [ΙΩΑΝ] **Δημητρίου Ίωαννίδη**, Η Θεωρία τής Βυζαντινής Μουσικής στην Πράξη, Αθήναι 2005.

* * *

Αρχικό: 11/10/2006
Τρέχουσα (πρόχειρη) έκδοση 0.9: 11/10/2006
ἀποθηκευμένες εκδόσεις (pdf): [0.9
panayiotis@analogion.net](mailto:panayiotis@analogion.net)

υφέν κορώνα ψάχος παρασημαντική ευρωπαϊκή μουσική. βυζαντινή μουσική μέτρα πόδες αρχαία ελληνική μουσική.